

Sfântul Ioan Gură de Aur

OMILII LA PSALMI

Traducere din limba greacă veche și note de
MONAHIA PARASCHEVA ENACHE

Prefață de
DRAGOȘ MIRȘANU

Ediția a doua, adăugită

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

A handwritten signature in black ink, likely of the Metropolitan of Moldova and Bucovina.

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2024

ARHIEPISCOPIA IAȘILOR

CENTRUL DE STUDII
PĂTRISTICE
SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

*Lucrare realizată în cadrul Centrului de Studii Patristice
„Sfântul Maxim Mărturisitorul” al Arhiepiscopiei Iașilor*

CUPRINS

<i>Prefață</i>	
(Dragoș Mîrșanu)	9
Psalmul 3	23
Psalmul 4	30
Psalmul 5	59
Psalmul 6	75
Psalmul 7	88
Psalmul 8	125
Psalmul 9	147
Psalmul 10	174
Psalmul 11	180
Psalmul 12	188
Psalmul 41	195
Psalmul 43	211
Psalmul 44	233
Psalmul 45	263
Psalmul 46	269
Psalmul 47	282
Psalmul 48	290
Psalmul 49	316
Psalmul 103	342
Psalmul 104	355
Psalmul 105	366

Psalmul 106	378
Psalmul 108	385
Psalmul 109	394
Psalmul 110	416
Psalmul 111	432
Psalmul 112	446
Psalmul 113	453
Psalmul 114	468
Psalmul 115	475
Psalmul 116	487
Psalmul 117	488
Psalmul 119	502
Psalmul 120	510
Psalmul 121	515
Psalmul 122	521
Psalmul 123	524
Psalmul 124	529
Psalmul 125	534
Psalmul 126	538
Psalmul 127	542
Psalmul 128	551
Psalmul 129	554
Psalmul 130	560
Psalmul 131	564
Psalmul 132	571
Psalmul 133	574
Psalmul 134	577
Psalmul 135	594

Psalmul 136	602
Psalmul 137	606
Psalmul 138	611
Psalmul 139	623
Psalmul 140	634
Psalmul 141	656
Psalmul 142	663
Psalmul 143	679
Psalmul 144	690
Psalmul 145	702
Psalmul 146	707
Psalmul 147	711
Psalmul 148	720
Psalmul 149	731
Psalmul 150	736
<i>Bibliografie</i>	739
<i>Indice de referințe scripturistice</i>	745

Prefață

Auzit-a Domnul cererea mea. (Ps. 6, 9)

Distins interpret al Scripturilor aparținând Antichității târzii, format la școala retorului Libanius și la cea exegetică antiohiană sub îndrumarea lui Diodor al Tarsului, preot în Antiohia și ierarh al Constantinopolului, Sfântul Ioan Gură de Aur sau Hrisostom (cca 347-407) este îndreptățit să își mențină supranumele și în secolul XXI¹. Nicidecum singular ca exeget între Sfinții Părinți, Hrisostom rămâne totuși, după toate probabilitățile, și azi, după 1600 de ani, întâia oprire pentru cei interesați să ia contact cu interpretarea patristică – îndeosebi în context pastoral sau misionar – a câte unui pasaj biblic din Evangheliile după Matei sau Ioan, din Epistolele pauline ori, să zicem, din Cartea Facerii².

¹ În general despre Sf. Ioan Hrisostom, vezi C. Baur, *John Chrysostom and His Time*, 2 vol., Newman, Westminster, MD, 1959 și J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, Duckworth, Londra, 1995.

² În general pentru exegeza hrisostomică, vezi F.H. Chase, *Chrysostom: A Study in the History of Biblical Interpretation*, Deighton, Bell, and co., Cambridge, 1887; Iustin Moiescu, *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, în *Opere III*, Anastasia, București, 2003 [1942]; M.M. Mitchell, „Chrysostom, John (c. 347-407)”, în D.K. McKim (ed.), *Historical Handbook of Major Biblical Interpreters*, InterVarsity Press, Downers Grove, III., 1998, 28-34; D. Mîrșanu, „«Nu numai că nu a hulit, ci a și binecuvântat»: imaginea lui Iov la Sfântul Ioan Gură de Aur”, în *Sfântul Ioan Gură de Aur, Comentariu la Iov*, traducere și note de L. Enache, studiu introductiv de D. Mîrșanu, Patristica. Traduceri 2, Doxologia, Iași, 2012, 9-12. Pentru *akribeia* și *synkatabasis* la Hrisostom, vezi R.C. Hill, „*Akribeia*: A Principle of Chrysostom's Exegesis”, *Colloquium: the Australian and New Zealand Theological Review* 14 (1981) 32-36; *idem*, „On Looking Again at *Synkatabasis*”, *Prudentia* 13 (1981) 3-11.

Corpusul exegetic hrisostomic conține în mare parte omilii sau comentarii la Noul Testament. Din exegeza cărților veterotestamentare, care ne interesează în special aici, ni s-au păstrat două seturi de omilii la *Facere*, un set incomplet de omilii dedicate Psalmilor, comentarii la Iov și Pilde, la pasaje din Regi sau Isaia și, în catene, la Ieremia și Daniel³.

Volumul de față cuprinde traducerea *Omiliilor la Psalmi*. Mi-am propus să ofer mai întâi câteva coordonate generale, inclusiv privitoare la ediția de față și să aprofundez în continuare una dintre temele importante ale scrierii: înțelesul și practica rugăciunii, așa cum reiese din exegeza hrisostomică a Psaltirii.

*Omiliile la Psalmi*⁴

Inspirată cel mai probabil de lucrarea similară a mentorului său Diodor al Tarsului⁵, scrierea de față a fost probabil una dintre lucrările hrisostomice de mare întindere, însă nu ni s-a păstrat în întregime. În secolul al IX-lea, Patriarhul Fotie scria despre ea în *Bibliotheca* (cod. 172-174) – făcând și o comparație cu cealaltă mare scriere hrisostomică dedicată unei cărți veterotestamentare, *Omiliile la Facere* – și sfârșea prin a lăuda discursul, împărțirea, metoda, alegerea ideilor și toate celelalte calități despre care considera că se îmbină exemplar în aceste comentarii. Deși lucrarea purta în manuscrise titlul *logoi*, Fotie propunea înlocuirea sa cu

³ Pentru exegeza hrisostomică a Vechiului Testament, vezi îndeosebi R.C. Hill, „Chrysostom as Old Testament Commentator”, *Estudios Biblicos* 46 (1988) 61-77.

⁴ *Idem*, „The Spirituality of Chrysostom’s Commentary on the Psalms”, *Journal of Early Christian Studies* 5 (1997) 569-579; *idem*, „Introduction”, în St. John Chrysostom, *Commentary on the Psalms*, vol. 1, trad. eng. R.C. Hill, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Mass., 1998, 1-44; *idem*, „Chrysostom’s Commentary on the Psalms: Homilies or Tracts?”, în P. Allen, R. Canning, L. Cross și B.J. Caiger (ed.), *Prayer and Spirituality in the Early Church*, I, Centre for Early Christian Studies, Australian Catholic University, Brisbane, 1998, 301-317.

⁵ *Diodori Tarsensis commentarii in Psalmos*, ed. J.-M. Olivier, 1. *Commentarii in Psalmos I-L* (CCSG 6), Brepols, Turnhout-Leuven, 1980.

cel de *homiliai*, dar îi aplica deja el însuși și un alt titlu, folosit și în cazul comentariilor Epistolelor pauline: *hermeneiai* (tâlcuiri).

Din nefericire, corpusul ajuns până la noi nu include decât omilii la 58 dintre psalmi, în serii, după cum urmează: Psalmii 4-12, 43-49, 108-117, 119-150. Omiliile transmise în această serie sunt extinse: este căutat întâi sensul literal și apoi se trece la considerații morale. Pe lângă acestea, s-au mai păstrat comentarii la primele versete ale Ps. 3 și Ps. 41 care, deși nu aparțin propriu-zis corpusului de *hermeneiai*, sunt autentice și pot fi alăturate textului principal fără teama de a greși⁶.

S-a dovedit mai greu de spus însă dacă Hrisostom a scris sau nu un comentariu complet la cartea Psalmilor (mai precis, la o versiune a *Psaltirii* în uz în Antiohia). După Montfaucon, unele referințe la omilii pierdute ar sugera că, de vreme ce știm cel puțin de existența unora, putem presupune că a existat un set complet⁷. C. Baur, pe de altă parte, susținea la începutul sec. XX că, de vreme ce Ieronim nu menționează existența unui *Comentariu* hrisostomic la Psalmi în *Ep.* 112 către Augustin, e probabil să nu fi existat. Cu toate acestea, nimeni nu poate susține în termeni absoluți că lista ieronimiană trebuie să fi fost neapărat exhaustivă⁸. Ulterior, descoperirea unei alte serii de comentarii fragmentare la psalmi consecutivi (103-106) – alte texte autentice, deși, ca și cele de mai sus, nefăcând parte din seria principală – a înclinat sensibil balanța în favoarea probabilității ridicate cu privire la existența

⁶ *Expositiones in Psalmos*, ed. B. de Montfaucon, Paris, 1724 (text reprodus în PG 55, 39-154 și 167-497). Pentru comentarii și referințe privind o serie de omilii apocrife, respectiv unele autentice la diverse versete din Psalmi, dar păstrate în alte scrieri, vezi M.-J. Rondeau, *Les commentaires patristiques du Psautier (IIIe-Ve siècles)*, t. I, OCA 219, Roma, 1982, 130, 126-127; vezi, de asemenea, J.A. de Aldama, *Repertorium pseudochrysostomicum*, Paris, 1963 și G. Mercati, *Alla ricerca dei nomi degli „altri” traduttori nelle omilie sui salmi di S. Giovanni Crisostomo e variazioni su alcune catene del Salterio*, ST 158, Vatican, 1952.

⁷ B. de Montfaucon, *Praef.* (PG 55, 17-19).

⁸ C. Baur, „Der ursprüngliche Umfang des Kommentars des hl. Joh. Chrysostomus zu den Psalmen”, în *Chrysostomika. Studi e ricerche intorno a s. Giovanni Crisostomo a cura del comitato per il xvo centenario della sua morte*, I-III, Libreria Pustet, Roma, 1908, 235-242.

unui Comentariu complet, dar transmis numai parțial⁹. În ceea ce privește datarea, opera a fost scrisă cel mai probabil după hirotonirea lui Ioan în treapta de preot, dar înainte de mutarea sa la Constantinopol în 398¹⁰.

Traducerea de față urmează textul editat de Montfaucon. Pentru această ediție a II-a adăugită, au fost traduse și inserate la locul potrivit comentariile fragmentare la Ps. 103-106, demonstrate ca autentice și editate de A.-M. Malingrey în 1987. Traducerea citatelor scripturistice reflectă forma în care ele apar în textul hrisostomic.

Sfântul Ioan Gură de Aur și rugăciunea Psalmilor

De vreme ce Psaltirea poate fi considerată, în ansamblu, o lungă și complexă rugăciune, hermeneutul și învățătorul patristic va fi chemat să interpreteze și să promoveze modelul acesteia, ghidându-și astfel auditoriul pe calea apropierii de Dumnezeu. Comentând psalmii, așadar, Sfântul Ierarh Ioan Hrisostom, în cazul nostru, are datoria pastorală majoră de a preda *arta* sau *modul* rugăciunii.

Îndreptându-se, „mai înainte de toate, cu îndrăznire” (*Hom. in Ps. 4, 1; infra, 30*), cine va voi să obțină ceva de la Dumnezeu trebuie, pe de o parte, „să vină la El cu dreptatea [...] întreagă și totală, cuprinzând adică toate virtuțile” (*Hom. in Ps. 4, 1; infra, 31*). Însă nu este de ajuns: este nevoie și de rugăciune, ca „legătură a dragostei care ne unește cu Dumnezeu, deprinzându-ne obișnuința

⁹ R. Devreese, „Chaînes exégétiques grecques”, în *Dictionnaire de la Bible*, Supplément, I, 1928, col. 1132-1133; M. Richard, „Les premières chaînes sur le Psautier”, *Bulletin d'information de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes* 5 (1956), Paris, 1957, 93-98 (= *Opera Minora*, t. 3, nr. 70); A.-M. Malingrey, „Le commentaire de Saint Jean Chrysostome sur les Psaumes 101 et 106”, în *Actes du XIIe Congrès International d'Études Byzantines*, vol. 2, Belgrad, 1964, 491-494; eadem, *Fragments du commentaire de Jean Chrysostome sur les psaumes 103 à 106*, în J. Dummert, *Texte und Textkritik. Eine Aufsatzsammlung*, TU 133, Berlin, 1987, 351-378.

¹⁰ Rondeau, *Les commentaires*, 130.

Psalmul 49

Dumnezeul dumnezeilor, Domnul, a grăit și a chemat pământul, de la răsăritul soarelui până la apus.

1. Și în altă parte zice prorocul: „Dumnezeu a stat în adunare de dumnezei.”¹ Și iarăși: „Eu am zis, dumnezei sunteți.”² Și Sfântul Pavel: „Căci deși sunt așa-ziși dumnezei, precum și sunt dumnezei mulți și domni mulți.”³ Și Moise: „Pe dumnezei să nu-i grăiești de rău.”⁴ Și în altă parte: „Văzând fiii lui Dumnezeu fiicele oamenilor.”⁵ Și iarăși David: „Cel ce Îl va blestema pe Dumnezeu își va agonisi păcat, iar cel ce numește numele Domnului va fi ucis cu pietre.”⁶ Și iarăși: „Dumnezeii cei care nu au făcut cerul și pământul vor pieri de pe pământ și de sub ceruri.”⁷ Pe cine arată prin aceste numiri în acele mărturii și pe cine numește aici dumnezei? Pe căpetenii. De aceea și adaugă: „Pe dumnezei nu îi vei grăi de rău și pe căpetenia poporului tău nu o vei huli.”⁸ Îi numește dumnezei și pe cei care sunt născuți dintr-un părinte virtuos. Și fiindcă Enoh a făcut dovada multei virtuți a fost numit cu numele de dumnezeu. Iar toți cei născuți din el și urmașii fratelui său sunt numiți fiii lui Dumnezeu fiindcă au avut părinte un om virtuos. Căci zice, „au început să fie numiți cu numele lui Dumnezeu.”⁹

¹ Ps. 81, 1.

² Ps. 81, 6.

³ I Cor. 8, 5.

⁴ Ieș. 22, 28.

⁵ Fc. 6, 2.

⁶ Lev. 24, 15-16.

⁷ Ier. 10, 11.

⁸ Ieș. 22, 28.

⁹ Fc. 4, 26. Acest verset este tradus de Biblia sinodală altfel: „Atunci au început oamenii a chema numele Domnului Dumnezeu.” Interpretarea Sfântului

Îl numește astfel și pe poporul iudeilor, cinstit cu această denumire, când a zis: „Dumnezei sunteți și fii ai celui Preaînalt.”¹⁰ „Israel este fiul Meu, întâi născutul Meu.”¹¹ Căci numește poporul lor astfel din propria Lui iubire de oameni. Așa se explică și: „cel ce va blestema pe Dumnezeu își va agonisi păcat”¹², adică cel ce grăiește de rău pe o căpetenie păcătuiește. „Iar cel ce numește”¹³ numele Domnului se va uide cu pietre”¹⁴, adică acela care atribuie numele adevăratului Dumnezeu celor ce nu sunt dumnezei. Fiindcă acest păcat este de neiertat și de aceea pedeapsa pentru el este cumplită. Dar și zeii elinilor sunt numiți dumnezei nu pentru a-i cinsti, nici pentru a consacra numirea, ci din pricina înșelării celor răătăciți care i-au numit astfel. De aceea și Sfântul Pavel zice: „Căci deși sunt așa-ziși dumnezei”¹⁵, arătând că nici nu sunt, nici nu merită numirea după cinste. Așadar, aici despre cine zice *Dumnezeul dumnezeilor*? Mie mi se pare că este vorba despre dumnezeii elinilor, nu ca unii care sunt cu adevărat dumnezei, ci ca unii ce sunt presupuși a fi astfel de către cei răătăciți. Dar și fiindcă iudeii erau grosolani și nu erau sloboziți cu totul din idolatrie, ci erau încă atrași de idoli, având rămășițe ale vechii fărădelegi și de aceea David le curăță mintea, arătând că este și Dumnezeul acelora. Este și stăpânul demonilor, vreau să zic al firii lor, nu al lucrării lor, căci ei înșiși sunt responsabili de răutatea lor.

Dar mi se pare mie că acest psalm este legat de cel precedent. Căci aici se scrie mustrarea și condamnarea celor răătăciți, iar dincolo cheamă lumea întreagă să audă, iar aici cheamă însăși elementele întinse în tot pământul. Altul este teatrul aici, altul auditoriul. Dincolo – neamurile, pământeni, bogatul și săracul. Aici –

Ioan validează traducerea literală a acestui verset, unde καλεῖσθαι este un infinitiv pasiv, care impune o traducere corespunzătoare: *să fie numiți cu numele lui Dumnezeu*.

¹⁰ Ps. 81, 6.

¹¹ Ieș. 4, 22.

¹² Lev. 24, 15-16.

¹³ *Septuaginta*, ὁ δὲ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου, lit. *Cel ce numește numele Domnului*. Tâlcuirea Sfântului Ioan îndreptățește traducerea literală a fragmentului.

¹⁴ Lev. 24, 15.

¹⁵ I Cor. 8, 5.

cerul și pământul Îl aduce pe Însuși Dumnezeu să stea la judecată cu poporul iudeu. De aceea și mai mare trebuie să ne fie atenția. Face aceasta și un alt proroc care Îl aduce pe Dumnezeu să Se judece cu poporul Său, iar în chip de judecători pune văile și temeliile pământului: „Ascultați, deci, zice Domnul: ascultați, văilor, și voi, temelii ale pământului. Că Domnul este în judecată cu poporul său și va grăi împotriva lui Israel.”¹⁶ Și iarăși: „Se va judeca cu voi și cu fiii fiilor voștri.”¹⁷ Și pretutindenii în Scripturi se poate vedea acest stil figurat, care este impresionant și vrednic de iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Căci se arată negrăita Lui bunătate, [*tocmai*] fiindcă Se coboară într-atât, încât să Se judece cu oamenii.

Din Sion este bună cuvînta frumuseții Lui. Spusa aceasta are ceva și profetic, și istoric. Deoarece bunăcuvînta Lui s-a manifestat și în Vechiul Testament. Căci acolo era templul și Sfânta Sfințelor, toate ceremoniile, instituțiile vechii rânduiei de lege și mulțimea preoților, și jertfele, și arderile de tot, și cântările sfinte, și psalmodiile, și toate celelalte erau acolo, precum și chipul celor viitoare este descris mai înainte în acelea. Fiindcă și când Adevărul a venit în lume, tot de acolo Și-a luat începutul. Acolo și Crucea a strălucit. Acolo s-au petrecut miile de minuni. De aceea zice Isaia, scriind despre legea Noului Testament: „Din Sion va ieși legea și cuvîntul Domnului din Ierusalim, și El va judeca în mijlocul neamurilor.”¹⁸ Căci aici Sion este numit tot locul și cetatea care se afla în el, Ierusalimul, metropola iudeilor. De acolo apostolii, ca dintr-o barieră de hipodrom au țâșnit precum niște cai de curse iuți, ca să cucerească toată lumea. Acolo au început să se facă semnele și minunile. Acolo a fost Învierea, acolo Înălțarea, acolo este începutul mântuirii noastre. Acolo au început să fie propovăduite dogmele cele negrăite. Acolo mai întâi S-a descoperit Tatăl, a fost cunoscut Fiul și a fost dat atîta har al Duhului Sfânt! Și acolo au descoperit apostolii cuvîntul despre cele netrupești, darurile,

¹⁶ Mih. 6, 2.

¹⁷ Ier. 2, 9.

¹⁸ Is. 2, 3-4.

puterile și făgăduința bunătăților viitoare. La toate aceste minuni cugetând prorocul, le numește *frumusețea Lui*. Frumusețea lui Dumnezeu este bunătatea și iubirea de oameni și binefacerea cea către toți.

Dumnezeu arătat va veni, Dumnezeul nostru, și nu va tăcea. Vezi cum, pe măsură ce continuă, face cuvântul din ce în ce mai clar și descoperă comoara și răspândește raze mai luminoase când zice: *Dumnezeu arătat va veni.* Dar când nu a venit arătat? La întâia venire. Căci a venit fără zgomot, necunoscut de mulți, tăinuindu-Se multă vreme. Dar ce spun de mulți? Fiindcă nici însăși Fecioara care L-a născut nu știa taina negrăită, nici frații (rudele) Lui nu credeau în El, nici cel ce părea a-I fi tată nu își închipuia ceva mare despre El.

2. Dar ce spun eu că era necunoscut oamenilor. Fiindcă însuși diavolul nu Îl cunoștea. Căci dacă ar fi știut, nu l-ar fi întrebat după atâta timp pe munte: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu...”, și nu ar fi pus această întrebare odată, a doua oară și a treia oară. De aceea și lui Ioan, care începuse să Îl descopere, i-a spus: „Lasă acum”¹⁹, adică taci acum. Căci nu era vremea să fie descoperită negrăita Lui iconomie a Întrupării. Vreau încă să ascund aceasta de diavol. Taci, așadar, zice, „căci așa se cuvine nouă”²⁰. Și coborându-Se de pe munte a poruncit ucenicilor să nu spună nimănui că El este Hristos²¹. Căci atunci a venit ca un păstor, căutând oaia cea rătăcită, voind să prindă oaia cea nesupusă. De aceea S-a umbrat pe Sine. Așa cum medicul nu se arată îndată înfricoșător bolnavului, la fel și El nu voia de la început să Se arate pe Sine, ci încetișor și câte puțin. De aceea, arătând că venirea Lui este fără zgomot, același proroc spune în continuare: „Pogori-Se va ca ploaia pe lână și ca picăturile ce cad pe pământ.”²² Căci nu a venit cu mare zgomot, nici tulburând, nici făcând mare tumult, nici slobozind fulgere, nici cutremurând cerul, nici înconjurat

¹⁹ Mt. 3, 15.

²⁰ Mt. 3, 15.

²¹ Mt. 17, 9.

²² Ps. 71, 6.

de cete de îngeri, nici despicând tăria cerului nu S-a coborât pe nori, ci fără zgomot, purtat timp de nouă luni în pânțele fecioresc, S-a născut în staul, ca fiu al unui tâmplar, în scutece sărace, și, uneltindu-se împotriva Lui, fuge în Egipt.

Apoi, după moartea acestui rege atât de nelegiuit, Se întoarce, mergând din loc în loc, ca un om obișnuit. Veșmântul Îi era simplu, iar masa încă și mai simplă, și umbletul Îi era fără încetare, până ce obosea de atâta mers. Dar atunci nu va veni așa, ci în chip arătat, încât nu va fi nevoie de cineva care să-i anunțe mai dinainte venirea. De aceea și El Însuși arătând cu claritate venirea Lui, spunea: „Dacă veți auzi: iată, este în cămări, să nu intrați; iată, este în pustie, să nu vă duceți.”²³ „Precum fulgerul iese de la răsărit și se arată până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului.”²⁴ Astfel se va anunța și se va arăta ea însăși. Și la fulger se întâmplă aceasta, nu avem nevoie să ne anunțe cineva, ci se arată deodată și se face cunoscut tuturor prin el însuși. La fel zice și Sfântul Pavel: „Pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu Se va pogori din cer.”²⁵ Și prorocul tot așa L-a văzut pe El – purtat pe nori, cu un râu de foc curgând înaintea Lui și cu tronul acela înfricoșător unde se cere socoteală. Căci atunci va fi vremea judecății și a cernerii. De aceea nu mai vine ca un doctor, ci Se arată ca un Judecător. Daniel a văzut acest tron și râul care curge de sub el și toate se arată de foc, și carul, și roțile. Dar la început, la întâia venire, nu a fost nimic din toate acestea, nici foc, nici râu, ci staul și sălaș, colibă și maică săracă. Altminteri, Daniel arată aici firea neschimbată și nesupusă schimbării. Fiindcă a spus că Cel ce ședea pe tron avea păr alb ca lâna și mantie ca zăpada²⁶, ca să nu socotești că este vorba despre păr sau despre veșmânt, ci despre curăție și strălucire, spune că este foc din toate părțile. *Foc înaintea Lui va arde și împrejurul Lui vifor mare.* Astfel și David prin aceste imagini ne arată neschimbarea firii, lumina și

²³ Mt. 24, 26.

²⁴ Mt. 24, 27.

²⁵ I Tes. 4, 16.

²⁶ Dan. 7, 9.

inaccesibilitatea firii. Și nu se oprește numai la foc, ci voind să descrie tăria pedepsei, adaugă, zicând: *vifor mare*. Vifor numește fie o masă enormă de zăpadă care răstoarnă și nimicește totul în cale, fie un vârtej violent de vânturi care face același lucru, căruia nimic nu îi poate sta în cale. Așadar, vrând să arate chinul de nerăbdat al osândeii aceleia, se folosește de aceste imagini.

Chema-va cerul de sus și pământul, ca să judece pe poporul Său. Iarăși se amintește de elemente prin care s-au făcut mii de bunătăți neamului omenesc, nu numai pentru viața și susținerea trupului, ci și ca temei al cunoașterii de Dumnezeu. Căci frumusețea și măreția, firile din care s-au format elementele și cele care au ieșit din ele, legile generale și particulare ale lumii, toate acestea, pe de o parte hrănesc și susțin trupurile, iar pe de alta conduc la cunoașterea Făcătorului. De aceea și Sfântul Pavel spunea: „Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire.”²⁷ Și iarăși: „Întru înțelepciunea lui Dumnezeu, lumea n-a cunoscut prin înțelepciune pe Dumnezeu”²⁸, adică prin înțelepciunea manifestată în fapte, fiindcă nu mică, ci este cea mai mare și mai limpede învățătură. Și toate aceste fenomene pe care Dumnezeu le produce în fiecare zi, chiar dacă par să fie doar o consecință a legilor naturii, totuși și acestea Îl proclamă pe Făcătorul a toate. Căci El este Stăpânul firii.

3. Să nu te miri dacă adresează cuvântul despre Judecata universală iudeilor. Fiindcă astfel zice și Sfântul Pavel: „mânie și furie, necaz și strâmtorare peste sufletul oricărui om care săvârșește răul, al iudeului mai întâi și al elinului”²⁹. Și iarăși: „Câți deci fără lege au păcătuit fără lege vor și pieri, iar câți au păcătuit în lege prin lege vor fi judecați”³⁰.

Adunați-i Lui pe cuvioșii Lui, pe cei ce au făcut legământ cu El pentru jertfe. Ce oare, pe cei pe care voia să îi osândească, să îi

²⁷ Rom. 1, 20.

²⁸ I Cor. 1, 21.

²⁹ Rom. 2, 8-9.

³⁰ Rom. 2, 12.